

φή, και τις εκδόσεις Έφεσος, που δημιούργησαν αυτό το κομψοτέχνημα, που παίρνει τη σειρά του ανάμεσα στα πιο εντυπωσιακά λευκώματα που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΜΑΡΙΑ ΤΡΙΧΙΑ-ΖΟΥΡΑ

Η αυτοβιογραφία του Γρηγόριου Ξενόπουλου. Φιλολογική μελέτη, Αθήνα, Αδελφοί Βλάσση, 2003, σ. 455, ISBN 960-302-213-6.

Πρόκειται για εκτύπωση διδακτορικής διατριβής του Φιλολογικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών (2002), που σκόπευε αρχικά σε μια συστηματική ενασχόληση με την ελληνική αυτοβιογραφία από τις αρχές του 19ου αιώνα, ένα γραμματολογικό είδος που συγκεντρώνει τελευταία το ενδιαφέρον και των Ελλήνων φιλολόγων και το οποίο δεν μπορεί να ξεχωριστεί ξεκάθαρα από τα απομνημονεύματα, που διαθέτουν μια μεγαλύτερη ερευνητική παράδοση. Αυτό διαφαίνεται από το πρώτο μέρος της Εισαγωγής, «Η αυτοβιογραφία στη νεοελληνική λογοτεχνία» (σσ. 13 εξ.), όπου γίνεται μια επιθεώρηση του είδους από τους μαχητές του '21 έως τον Θαν. Πετσάλη-Διομήδη. Για την αυτοβιογραφία του Ξενόπουλου η συγγραφέας δεν στηρίζεται στην εκδοχή που δημοσιεύτηκε στα *Απαντα* με τον τίτλο «Η ζωή μου σαν μυθιστορημα», γιατί αποτελεί συντομειωμένη μορφή, όπου οι εκδότες έχουν επέμβει στο κείμενο και έχουν απαλείψει όλες τις υποσημειώσεις, αλλά στην πληρέστερη μορφή, με την οποία δημοσιεύεται στα *Αθηναϊκά Νέα* στο χρονικό διάστημα 1938-39 σε συνέχειες: υπάρχουν ακόμα δύο προπλάσματα αυτής της αυτοβιογραφίας, που δημοσιεύτηκαν σε συνέχειες στην *Καθημερινή*: «Τρία-να χρόνια φιλολογικής ζωής» (15. 9. 1919-9. 4. 1920) και ένα δεύτερο μέρος που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Εσπέρα* (7. 11. 1925-7. 3. 1926). Αυτά αναλύονται λεπτομερειακά στο πρώτο κεφάλαιο, «Παράδοση των κειμένων» (σσ. 30 εξ.). Όποιος έχει χρησιμοποιήσει την *Αυτοβιογραφία* του Ξενόπουλου, έχει διαπιστώσει την μερική αναξιοπιστία της σε ορισμένα θέματα, τη μεροληψία της για πρόσωπα και πράγματα και τις αντιφάσεις της με τα ίδια τα παλαιότερα γραπτά του Ξενόπουλου. Αλλά αυτό είναι και ένα από τα χαρακτηριστικά του είδους, πως ο συγγραφέας χειρίζεται με κάποια ελευθερία το υλικό της βιογραφίας του.

Το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου αφιερώνει στην ανάλυση της «πλήρους» αυτοβιογραφίας του 1938 (σσ. 63-269): Παιδικά και εφηβικά χρόνια (1875-1883), Φοιτητική ζωή – Τα χρόνια της νεότητας (1883-1892), Χρόνια ωριμότητας – Η κρίσιμη περίοδος από το 1892 έως το 1925 (σσ. 207 η κρίση του για την *Τρισεύγενη* [για αυτές βλ. Β. Πούχγκερ: *Ο Παλαμάς και το θέατρο*, Αθήνα 1995, σσ. 457-465, 477-480, 555-558], σσ. 251 εξ., Ο Χρηστομάνος και η «Νέα Σηνή», σσ. 254 εξ. η απόρριψη της *Τρισεύγενης* από τον Χρηστομάνο, σσ. 255 εξ. η κριτική του για *Τα τρία φιλά*). Το τρίτο κεφάλαιο αποσπά τη θεματική ενότητα «Θέατρο» (σσ. 270-324) κι έχει τις εξής υποενότητες: «1. Η θεατρική κίνηση στην Αθήνα στις αρχές της δεκαετίας του 1890» (σσ. 270 εξ.), «2. Η θεατρική του δράση από το 1895 έως το 1904 (Η Ίψενική του προπαδεία 1894)» (σσ. 281 εξ.) – για την παράσταση του *Ψυχοπατέρα* θα μπορούσε να παραπέμψει στον Α. Δημητριάδη: *Ο Νικόλαος Λεκατσάς και η συμβολή του στην ανάπτυξη της υποκριτικής τέχνης στην Ελλάδα*, διδακτορική διατριβή, Ρέθυμνο 1997 – γενικά δεν μαθαίνουμε και πολύ περισσότερα πράγματα απ' ό,τι ανέπτυξα στο άρθρο «Τα πρώτα δραματικά έργα του Γρηγόριου Ξενόπου-

λου, ήτοι Η (σχεδόν) αποτυχημένη θεατρική σταδιοδρομία του Νέστορα της ελληνικής δραματογραφίας στη στροφή του αιώνα», στον τόμο: *Αναγνώσεις και ερμηνεύματα. Πέντε θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2002, σσ. 171-265, το οποίο δεν αναφέρεται ούτε στη βιβλιογραφία, «3. Η θεατρική του δράση μετά το 1908» (σσ. 304 εξ.). Ένα τέταρτο κεφάλαιο αφιερώνεται στην «Απολογία της αισθητικής και της τεχνικής» (σσ. 325 εξ.), ένα πέμπτο στις «Απόψεις του για τη γλώσσα και το γλωσσικό ζήτημα» (σσ. 344 εξ.). Ο τόμος κλείνει με φωτοαναστατική αναπαραγωγή ορισμένων άρθρων του στον Τύπο (σσ. 396 εξ.), εικόνες από πρόσωπα και εξώφυλλα εκδόσεων, τη βιβλιογραφία (σσ. 417 εξ.) και το ευρετήριο (σσ. 445 εξ.).

Η μονογραφία είναι χρήσιμη, αν και επιδέχεται μια στενότερη συσχέτιση με την υπάρχουσα έρευνα για τον Ξενοπούλου· π.χ. ψάχνει κανείς μάταια μια έστω αναφορά της διδακτορικής διατριβής της Βίκυς Δουλαβέρα: *Τα δύο φύλα σε αστικά μυθιστορήματα του Γρηγόριου Ξενοπούλου*, Sydney 1995, μονογραφία που επικεντρώνεται στην πεζογραφία του Ξενοπούλου. Τη διδακτορική διατριβή της Τερέζας Μυλωνά: *Το θεατρικό έργο του Γρηγόριου Ξενοπούλου*, Αθήνα 2003 δεν θα έχει προλάβει να συμβουλευτεί η συγγρ. Εργάζεται κυρίως με την ίδια την αυτοβιογραφία, την οποία δεν βλέπει μόνο ως μια πηγή πληροφοριών αλλά και ως λογοτέχνημα. Και με αυτή την έννοια ίσως επέλεξε μια λιγότερο κριτική στάση ως προς την επαλήθευση μερικών πληροφοριών και εκτιμήσεων προσωπικών. Ως προς το θέατρο, η μονογραφία, παρά το ξεχωριστό κεφάλαιο που αφιερώνει σ' αυτό, δεν προσθέτει, εκ πρώτης όψεως τουλάχιστον, και πολλά πράγματα. Η πρόοδος για τη θεατρική ιστοριογραφία είναι ότι η ανάλυση των δεδομένων βασίζεται τώρα σε μια σωστότερη κειμενική βάση της αυτοβιογραφίας.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

SUSANNE MORAW / ECKEHART NÖLLE (eds.)

Die Geburt des Theaters in der griechischen Antike [Η γέννηση του θεάτρου στην ελληνική αρχαιότητα], Mainz, Philipp von Zabern 2002, σ. 160 (4^ο), 176 εικ., ISBN 3-8053-2909-1.

Στη σειρά των εικονογραφημένων τόμων για την αρχαιολογία που εκδίδει ο παραδοσιακός εκδοτικός οίκος Philipp von Zabern, που υπάρχει από το 1785, δημοσιεύτηκε και ένας εικονογραφημένος κατάλογος έκθεσης για τη γέννηση του θεάτρου στην ελληνική αρχαιότητα που έχει οργανώσει το Θεατρικό Μουσείο του Μονάχου και η οποία θα είναι έκθεση διαρκείας, μάλιστα με αναπαραστάσεις των θεάτρων σε ψηφιακή μορφή κι ακόμα και προτάσεις για αναπαραστάση ορισμένων τραγωδιών και κωμωδιών. Σ' έναν σύντομο πρόλογο ο διευθυντής του Μουσείου, Eckehart Nölle, σκιαγραφεί τις στοχοθεσίες της έκθεσης, για την οποία συνεργάστηκαν αρχαιολόγοι, κλασικοί φιλόλογοι, σκηνογράφοι και διασκευαστές για μάσκες, για να τραβήξουν το ενδιαφέρον ενός ευρύτερου κοινού στην έκθεση αυτή. Ο κατάλογος ωστόσο έχει περισσότερο τη μορφή βιβλίου παρά εκθεσιακού οδηγού. Σε μια σειρά από άρθρα, γνωστοί επιστήμονες και ειδικοί δίνουν εισαγωγές σε διάφορα κεφάλαια του αρχαιοελληνικού θεάτρου, χωρίς υποσημειώσεις, και στο τέλος υπάρχει και μια επιλεκτική βιβλιογραφία. Είναι φανερό πως ο κατάλογος απευθύνεται σε ένα ευρύτερο αναγνωστικό κοινό, χωρίς ιδιαίτερες προϋποθέσεις και γνώσεις.

Την αρχή κάνει ένα άρθρο του Christian Witschel για τα ιστορικά συμφοραζόμενα της Αθή-